

TRENCSÉNYI LÁSZLÓ

A szociálpedagógia új tartalmai és kihívásai nyomában

Az MTA Neveléstudományi Bizottsága Szociálpedagógiai Albizottsága februári váci ülésének szakmai tapasztalatairól

A váci Apor Vilmos Katolikus Főiskola és ihletett falai közt szerkesztett *Szociálpedagógia* című folyóirat volt a házigazdája az albizottság találkozójának. Az ország minden tájáról egyre élénkebben érdeklődő szakemberek beszélgetésén kívül – túl az operatív ügyeken, terveken, elhatározásokon – a szociálpedagógia diszciplína tartalma, megjelenési formái képezték a legfontosabb fókuszot.

Már a bemutatkozások során kitűnt, megannyi alapképzettségű szakember fejezi ki identitását, egyben jelöli ki – vagy éppen keresi – helyét abban a tudományos diskurzusban, amit a szociálpedagógia kifejezés takar. Az identitás-fogalmazások érzelmi telítettsége mögött nem csupán ama konstruktivista megközelítéssel fogalmazott „laza” definíciólehetőség feldolgozása húzódik, hogy ti. „szociálpedagógia az, amit művelője annak értelmez”, hanem legalább ennyire a diszciplína s a diszciplína jegyében kezdeményezett, zajló képzések körüli akkreditációs viharok, melyben nem csupán a szociálpedagógus – szociális munkás fogalmai és szakmaiságuk értelmezése

közti feszültség jelenik meg, de a neveléstudományi diskurzusban való elhelyezkedés megannyi nehézsége, a társadalomtudományos-bölcsész tudományági besorolás vitái is szerepet játszanak. Mindenesetre a jelen volt tucatnyi szakember elsődleges (gyakorlatában, de kutatási irányultságában is megnyilvánuló) identitásai között jelen van a pszichológusság, pszichológus

eredet, a gyermekvédelmi elkötelezettség és szakértelem, családsegítés, gyermekjóléti szolgálatnál szerzett tapasztalat, önkéntes munka és ennek reflexiója, szociálpolitika, az iskolában ellátandó

a neveléstudományi diskurzusban való elhelyezkedés megannyi nehézsége

szociális-segítő feladatok szükségének igelése, az ifjúságügy, ifjúsági munka, a szabadidő – és a szabad szabad idő – elkötelezett ágense, a gyermekkultúra szereplője, a gyermek- és serdülőmozgalmak kutatója, a szakemberképzés sokféle tapasztalata és hagyománya, a teoretikus gondolkodás, a családterápia, de még az irodalomtudományi, a kulturális antropológia kompetencia is. Még a tanoda-gondolat, az andragógia, a történettudomány, sőt a tehetséggon- dozás, másrészt a kriminalisztika kompe-

tenciái is jelen vannak körünkben, és szót kérnek a szociálpedagógiai diskurzusban.

Az identitásban – nem csupán a hely szelleme miatt – jelentős szerepet látszik betölteni a Don Bosco-i örökség, s ennek modern megfogalmazásai is (hogyan pl. Reinhard Marx, müncheni érsek szerint „a szociálpedagógia eleve megvalósítja az evangéliumi normákat”). Egyetértés van a szociálpedagógiai diskurzus hazai gyakorlói között – ha különböző nemzetközi minták követőinek is tartják magukat – abban, hogy már nem csupán az iskola kontextusában kell keresni a szakma attribútumait, ugyanakkor egyértelmű, hogy az érdeklődés, a segítő praxis, illetve a segítő praxis tudományos reflexióiban a célcsoport az ifjúság (beleértve a gyermekkorosztályt is).¹ Más neveléstudományi diskurzusokhoz hasonlóan – bár a mi körünkben tán szenvedélyesebben – megvitatják az iskolaintézmény „ontológiai eredetű” (megannyi belső feszültséget, inerciát szülő, hordozó) hierarchiáját, alighanem a leghumánusabb változataiban és idődimenzióiban is hatalminak tekintendő viszonyrendszerét. Egy más megközelítésben a pszichológia emberképeiből levezethető beavatkozási stratégiák különbségei a meghatározóak, így a konstruktivista, a behaviorista és a humanisztikus emberképek magyarázzák a szociálpedagógia különböző árnyalatait.

a szociálpedagógia eleve megvalósítja az evangéliumi normákat

a szociálpedagógia voltaképpen a pedagógia radikális kritikája

Ebben a felfogásban a hagyományosnak tekintett „krízisintervenció”, a bajból való kiségités, a bajok eredetének vizsgálata (ebben család és iskola kapcsolatának különböző modelljei), a korrekció, a „pótlás” mellé rendeződik a szabad választásokon alapuló szolgáltatások vagy közösségi kezdeményezések igénybevételének, használatának problematikája.

E kérdés körül a legszenvedélyesebb vita. A „szociálpedagógia” értelmezésének tágítása nem vezet-e el „feloldódásig a nevelésben”, vagy más felfogásban ugyanez: vajon nem egy új, tágabb nevelélmélet forrása-e ez a gondolkodásmód (különösen, amikor a neveléstudományi kutatások mainstreamjében éppen e megközelítéstől való távolodás tűnik – igazán nem örömeinkre – tartós trendnek). Radikális megközelítésben eszerint a szociálpedagógus azon diszfunkciókat, deficiteket korrigálja, melyeket maga az iskola okoz. Hiszen, ha – ahogyan azt az „alapító atyák” is gondolták – a szociálpedagógia voltaképpen a pedagógia radikális kritikája, akkor hol a feladatellátás releváns helye? Immár az egész gyermeklét, ifjúi lét lehetőségei radikális kritikusanak a szerepe jut diszciplínáknak? Többfajta válasz adható e kérdésre.

„Vigyük ki” a szociálpedagógiai beavatkozásokat az iskolán kívülre (is) – ez

¹ A felidézett beszélgetésben szó esett a szakma nyilvánossága helyzetéről, a szakemberképzés gondjairól is. Jelen összefoglaló értelemszerűen ezúttal e kérdéseket nem gyűjtötte csokorba. Örömmel nyugtázza, hogy a diszciplína rendelkezik stabil, szakszerűen szerkesztett, a nemzetközi szakma irányában is tájékozódó folyóirattal. A képzés köreinek tágaságáról – az identitás-értelmezések különbségeinek megfelelően – nincs konszenzus. Vannak elkötelezettei a hagyományos, bár korszerűsített szociálpedagógus-képzésnek, de a vitában érvényesült az a felfogás is, hogy valójában a „szociálpedagógiai kultúrán nevelkedő értelmiségi-képzés” a releváns horizontja (legalábbis a követeléseknek). A vitában a közvetlen szakmai (akár szakmai érdekvédelmi) megközelítéseket igyekeztünk elkülöníteni a diszciplína „metaelméletének” megfogalmazási kísérleteitől, ezt két különböző feladatnak véljük.

lenne a feladat, vagy éppenséggel az a szembeszökő valóság, hogy a társadalom a szocializációs elvárásokat már jó ideje az iskolaintézményen kívüli világ elé támasztja, vagyis ezen a tág horizonton kell értelmezni a szociálpedagógiai típusú jelenléteket is. Vagy harmonizálható-e a „kint is – bent is” megközelítés?²

Különösen felértékelődik a XX. sz. szociológiai, kulturális antropológiai értelmezései nyomán felismert jelentősége az iskolán túli, „harmadik” szocializációs közegnek. Ez igaz akkor is, ha a szociálpedagógia történeti alakulásában éppenséggel szerepet játszhat az a jelenség is, miszerint a megerősödő szociológia „elcsente” a kritikai megközelítésmódot a szociálpedagógiától. Hátha éppen a visszaépítés gondolati lépcsője lehet ez az új megközelítés.

minden gyermek bajban
lévőnek tekinthető?

Újra az alapkérdés (több interpretációban): a szociálpedagógia a *bajban lévő* (értsd: hátrányos helyzetű, veszélyeztetett stb.) gyermekek, ifjak megsegítésének praxisát reflektálja? Vagy nem. Immár – az ifjúsági korszakváltás tükrében – minden „újgenerációsra” kiterjed? Vagy éppenséggel ontológiai értelemben – akár pl. Janusz Korczakkal szólván – *minden gyermek bajban lévőnek* tekinthető?

A Szociálpedagógiai

Albizottság grémiuma a vita konklúziójaként támogatta javaslatunkat (melyre kollégámmal a már említett dolgozatunkban – lásd 2. lábjegyzet – javaslatot tettünk), hogy tehát a szociálpedagógia értelmezhető neveléstudományi diszciplínaként, vagyis a szociálpedagógiai gondolkodásmód releváns nevelésfilozófiai narratíva.

² Az identitás-vitának reményeink szerint új dimenziót ad Nagy Ádámmal közösen írt dolgozatunk, mely az iskolaintézmény történeti drámáinak rendszerezését felsorolva az „iskolátlanítás” gondolatáig is elvezeti az olvasót, illetve törvényszerűségeket láttat azokban a konkrét tragédiákban, melyek egy-egy humanista innováció-szigetet értek. (Trencsényi László és Nagy Ádám: Tanórán innen, iskolán túl: A szociálpedagógiai gondolat létjogosultsága. *Iskolakultúra*, 26. 2016. 10.)